

Özet

Yeni bir dünya düzenine doğru gidilmekte ve küresel düzen yeniden şekillenmektedir. Bu süreç diğer devletler gibi etrafı ateş çemberi olan Türkiye'yi de oldukça yakından ilgilendirmekte ve Türkiye'nin dış ve güvenlik politikasında değişimler ihtiyacı doğurmaktadır.

Türk dış ve güvenlik politikasında bu durumun nasıl yorumlandığı son yüz yıllık süreç değerlendirilerek incelenmelidir. Türkiye bu dönemde beka sorununa odaklanmıştır ve dış politikasını m. Kemal Atatürk'ün formüle ettiği "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi çerçevesinde şekillendirmiştir.

Son dönemde bölgesel ve küresel gelişmeler ışığında Türkiye'nin dış ve güvenlik politikasında önemli gelişmeler ve değişimler yaşanmaktadır. Bölgesel ve Küresel gelişmeler Türk Dış politikasında fırsatlar yaratırken, ortaya çıkardığı tehditler ise Türkiye'yi önemli meydana okumalar ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu fırsatlardan yararlanma ve tehditleri bertaraf etmek için Türkiye ekonomik, askeri ve teknolojik kapasitesini artırarak güvenlik politikalarını güçlendirirken demokratik, şeffaf ve evrensel değerleri benimseyen bir yapı ile güvenlik üreten bir ülke olması önem arz etmektedir.

Türk Dış ve Güvenlik Politikalarına Bakış: Fırsatlar ve Meydan Okumalar.

Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI - Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Türkiye Cumhuriyeti'nin yüz bir yıllık tarihinde temel çıkış noktası bugün beka sorunu olarak tanımlanan; güvenlik yapıları oluşturmak ve bu güvenlik yapıları çerçevesinde de mümkün olduğunca komşularla iyi geçinmek ve başka komşuların da içişlerine karışmama politikasıdır. Bu, 1923-1938 yılları arasında takip edilen "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" politikası ile karakterize edilmiştir.

En kritik ve en buhranlı yıllar olarak tanımlanan 1919-1939 döneminde Türkiye, özellikle Balkan Paktı gibi, Sadabat Paktı gibi ittifaklarla çevresinde bir güvenlik halesi, bir güvenlik halkası oluşturmaya çalışır ve bu politika Türkiye'nin klasik politikasıdır. 19. yüzyılın denge politikasının bölgesel anlamda yorumlanmış şeklidir ve Türkiye gerçekten de bütün o süreç içerisinde hem dışarıda güvenlik sağlarken, içeride de reformları yapmaya çalışır.

Türkiye'nin geldiği noktanın başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Ama asıl belirleyici olan nokta, 1939-1945 yılları arasında Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmeme politikasıdır. Bu süreçte Türkiye, aktif tarafsızlık politikası izlemiştir. Bu, herhangi bir ittifak içinde yer almayı kendi güvenliğini sağlamak için ordusunu teyakkuza tutan, savaşa hazırlanan bir Türkiye anlamına gelmektedir.

14 Mart 1947 tarihli Truman Doktrini'nin iki hedefi vardı. Biri Türkiye'ye, diğeri ise Yunanistan'a yardımcı olmaktı. Buradaki amaç, bu ülkelerin Sovyetler Birliği'nin eline geçmemesiydi. Vurgulamak gerekirse Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri'yle (ABD) işbirliğine başlaması İsmet İnönü döneminde olmuştur. Türk-Amerikan ilişkileri o dönemden itibaren çok olumlu yönde seyretmeye başlamıştır. Çünkü Türkiye, ABD'nin bölgesel ve küresel politikadaki yüksek stratejisinin önemli bir parçası olmuştur.

Truman Doktrini ile birlikte Türkiye'nin Batı'yla ilişkileri daha da pekişmeye başladı. Bu dönemde sadece Türkiye'ye değil, Avrupa'ya da Marshall Yardımı çerçevesinde büyük bir ekonomik destek sağlandı. Türkiye'nin NATO'ya katılma süreci de ilginç bir dönemi kapsar. 4 Nisan 1949'da NATO kuruldu, ancak Türkiye bu kuruluşun ilk aşamasında katılmadı. Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmemesinin temel sebeplerinden biri, İngiltere'nin Orta Doğu'da kendi liderliğinde bir savunma ittifakı kurma isteğiyle ilgilidir. Türkiye, bu ittifaka katılmayı reddetti. Sonuç olarak, 1950 yılı Türkiye'nin tarihinde önemli bir dönüşüm yılıydı. Demokrasiye geçişin simgesi olan 14 Mayıs 1950 seçimleri, Türkiye'nin politik yapısında köklü değişimlere yol açtı.

Özellikle Kore Savaşı, Türkiye'nin dış politikasında çok önemli bir yer tutar. Türkiye, 1950'de yeni hükümetin göreve başlamasının ardından, Kore'ye asker gönderme kararı aldı. Türkiye, 1951'de NATO'ya katıldı ve 1952'de güvenliği sağlamak adına Amerika Birleşik Devletleri ile ekonomik anlaşmalar imzaladı. Silah yardım anlaşmaları yapıldı. Özellikle askeri yardımlar Türkiye'nin savunma kapasitesini artırdı. Ancak 1960'lı yıllarda, özellikle 1964'teki meşhur Johnson Mektubu, Türkiye'nin dış politikasında önemli bir dönüm noktası oldu. Ayrıca 1964-1975 arasında Türkiye'nin Sovyetler Birliği'yle yakınlaşması söz konusudur. Süleyman Demirel döneminde birçok destek alınmış ve bu dönemde Türkiye'nin yüksek oranda büyümesi söz konusudur.

1974 yılında Kıbrıs müdahalesi sebebiyle Türkiye'ye uygulanan bir ambargo söz konusudur. Bunun ardından Türkiye, 25 Amerikan askeri üssünü kapatmıştır. 1978 sonlarına doğru bu

3 Aralık 2024

ambargo kaldırılmıştır. Zira SSCB'nin Afganistan müdahalesi ve İran Devrimi'nin gerçekleşmesiyle bölgede Türkiye'nin rolü tekrardan gözden geçirilmiştir. Almanya kredi musluklarını açmış ve 1980 darbesi sonrası ABD yardımlarını ve işbirliğini arttırmıştır.

Türk Dış Politikasında bir süreklilik ve temkinlilik söz konusudur. Bunun için özellikle 1993'e kadar süren Turgut Özal dönemini bilmek elzemdir. Turgut Özal'ın Thatcher ve Reagan ile konuşması Türkiye'nin liberalleşme sürecinde önemli bir etkidir. Bu dönemde AB ilişkileri açısından da tam üyelik adına çalışmalar yapılmıştır.

Turgut Özal ile başlayan ve AK Parti döneminde hız kazanan bir tarihsel sorumluluk dönemi başlamıştır. Türkiye'nin uluslararası alandaki etkisi son 10-15 yılda hızla artmıştır. Almanya ve Türkiye, SSCB'nin yıkılmasından sonra tek mermi atmadan nüfuzunu genişleten iki ülkedir. Türkiye, ideolojik olarak hareket etmediği sürece tarihsel sorumluluk konsepti yerindedir ve olumludur. Arap Baharı'nın en çok olumsuz etkilediği ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Türkiye'de, bu dönemde birçok yanlışlar ve hatalar yapılmıştır ve günümüzde bu hatalardan ders almaya yönelik adımlar atılmaktadır.

Sonuç

Dünya çok karışmıştır ve Türkiye'nin güçlü bir duruş sergilemesi gerekmektedir. Türkiye'nin 2022 sonrası Rusya ve Ukrayna arasında sürdürdüğü denge politikası ve arabulucu rolünü oynaması önemlidir. Küresel Güney ülkeleri Türkiye'nin bu tutumlarını takdir etmektedir. Yine 2024 yılında Türkiye'nin İsveç'in üyeliği açısından geri adım atması doğru bir adımdır. Temkinlilik politikaları yerindedir. Hakan Fidan'ın diplomatik kanalları kullanması yerindedir. Türkiye'nin yüksek stratejisi olması gerekmektedir ve "Türkiye Doktrini" kavramının tartışılması önemlidir. Çok şeyin yeniden değerlendirilmesi sürecinde bulunmaktayız. Ekonomik, askeri, insanı güçleri teknoloji ve değerlerle desteklemek lazımdır.

2025 yılında Türkiye geçmişten ders alarak hareket edecektir. Batı'yla beraber olarak başka alanlara açılmaya yönelik hareketler devam edecektir. Fakat bazı beklentilere her zaman karşılık veremeyecektir. Türkiye'nin bu ateş çemberi içerisinde yelelerini yakturmaması açısından temkinli olması önemlidir. Türkiye'nin güvenliğini sağlaması açısından Birleşmiş Milletler 51. Maddesi uyarınca Suriye'de kalması gerekmektedir. Dolayısıyla 2025 yılı Türkiye için yeni mücadelelerle birlikte birbirine yakın bir süreç olacaktır.

Donald Trump, Zelenski'ye destek vermeyerek Rusya ve Ukrayna Savaşı'nı bitirebilir. Fakat bunun sonucu Ukrayna

için çok pahalı olacaktır. Almanya'da ekonomik krizin göstergeleri bulunmaktadır. Enerji olarak Rusya'ya belirli bir oranda bağımlılığı da söz konusudur ve savaş bunu olumsuz etkilemektedir.

Türkiye, Rusya ve Ukrayna arasında arabuluculuk rolünü devam ettirmelidir. Türkiye halen Rusya'nın Kırım ilhakını kabul etmemektedir. Amerika, eğer güçlü olmak istiyorsa, güçlü bir Türkiye'ye ihtiyacı vardır. Orta Doğu'da yaşanan ihtilaflar bunun en büyük belirteçidir. Rusya hala ekonomik olarak doğalgaz ve petrol kapasitesinin de etkisiyle beceriklidir. Türkiye, Rusya ve Ukrayna ihtilafından avantaj sağlayan bir ülkedir. Ama Türkiye'nin şu anda inşa edilen nükleer santralin kontrolünün tamamının Rusya'ya bırakılması tehlikeli bir gelişmedir. Bunun inşası için Batı'dan alınması istenen bazı gerekli şeyler verilmemektedir. Dolayısıyla ateşkes bu süreci hızlandırır ve Türkiye'nin daha çok avantajına hizmet eder.

Alman entelektüellerinin Türkiye'ye bakışı, Donald Trump'a bakışına benzer. Güçlü bir Almanya için güçlü bir Türkiye gerekir. Hristiyan Demokrat hükümetler Türkiye'ye daha sıcaktır. Dolayısıyla yeni Almanya Başbakanı Friedrich Merz olursa Türkiye'ye bakışı daha olumlu ivme kazanabilir. Almanların Türkiye'yi kaybetmemeleri gerekir ve ülkelerinde bulunan Türkiye aleyhine ayrılıkçı gruplara yönelik yaklaşımları yanlıştır. Bu açıdan Türkiye'nin en iyi dostu İngiltere'dir.

Önümüzdeki süreçte Türkiye'nin güvenlik üreten mi yoksa güvenlik tüketen bir ülke mi olması arasında seçim yapması gerekmektedir. Güvenlik üreten olacaksa laik, açık güvenli, demokratik, şeffaf (evrensel değerler) bir ülke olması gerekmektedir. Siyasal değerler açısından Avrupalıyız. Zihinsel anlamda Avrupa'nın ötekisiyiz ama Avrupa ile birlikteyiz. Roma Hukuku üretiyoruz. İmparatorluklar büyüklüklerini ve varlıklarını devam ettirmek istiyorsa kendilerinin öncekilerinin kurumlarının en azından bir kısmını almaları gerekir. Türkiye de bunu yaptı ve bu ayıp değildir. Tarih acımasızdır.

3 Aralık 2024

Yazar Hakkında**Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI** - Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Hüseyin Bağcı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim üyesidir. Profesör Bağcı, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenimini Bonn Üniversitesi'nde tamamlamıştır. 2020-2024 yılları arasında Dış Politikası Enstitüsü'nün başkanlığını yapmıştır. 2024 Mayıs ayından itibaren ise Ankara Küresel Danışmanlık Grubu (ANKÜDA) Kurucu Başkanlığı görevini yürütmektedir. Bonn'daki Almanya Dış ilişkiler Enstitüsü'nde (DGAP) misafir araştırmacı, Bonn'daki Avrupa Entegrasyon Çalışmaları Merkezi'nde (ZEI) ve Viyana'daki Landesverteidigungsakademie und Militarwissenschaftliches Büro des Bundesministeriums für Landesverteidigung'da kıdemli araştırmacı olarak görev yapmıştır. Türk Dış Politikası ve Türk-Alman ilişkileri üzerine çeşitli kitapları ve çok sayıda makalesi yayımlanmıştır. Londra'daki International Institute for Strategic Studies (IISS) ve Brüksel'deki Center for European Policy Studies (CEPS) üyesidir. Profesör Bağcı, Bonn Üniversitesi'nde (Anna Maria Schimmel Profesörü, 2007), Roma La Sapienza Üniversitesi (İtalya, 2007) ve Lublin Üniversitesi (Polonya, 2008) ve Berlin Humboldt Üniversitesi'nde (Almanya, 2010-2011) misafir profesör olarak akademik çalışmalarda bulunmuş ve dersler vermiştir. 2014 yılından bu yana Lizbon'daki Universidade Autónoma de Lisboa'da ders vermektedir. Profesör Bağcının uzmanlık alanı bağlamındaki görüşlerine ulusal ve uluslararası basında sıklıkla başvurulmaktadır.

3 Aralık 2024**Türk Dış Politikasında Güncel Konular**

Küresel ve bölgesel rekabet uluslararası ilişkilerde baş döndürücü bir değişim ve dönüşümle sonuçlanmaktadır. Devletler arası savaşlar, iç savaşlar, terörizm, ekonomik ve teknolojik rekabet, artan nüfus artışıyla birlikte kıt kaynakların her geçen gün daha da kritik hale gelmesi, düzenli ve düzensiz göçler, salgın hastalıklar devletlerin güvenlik anlayışını hızla değiştirmekte, bu karmaşık ve hızla değişen gündemde karar almak ve uygulamak daha da zorlaşmaktadır.

Küresel ve bölgesel rekabette önemli rol oynayan Türkiye bu gelişmelerden önemli derecede etkilenirken, uluslararası politikada da etkin rol oynamaktadır. Bu açıdan Türk dış politikasında alınan kararlar Türkiye'nin güvenliğinde de temel rolü oynarken aynı zamanda bölgesel ve küresel gelişmeleri de önemli ölçüde etkilemektedir.

Uluslararası ilişkilerdeki gelişmeleri yakından takip etmek ve doğru okumak, dış politikada karar almak konusunda temel rolü oynamaktadır. İlgili devlet kurumları kadar üniversiteler ve düşünce kuruluşları da bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Kapadokya Üniversitesi (KÜN) ve Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) iş birliğinde yürütülen bu proje ile Türk Dış Politikasında Güncel Konuların, bu konudaki uzmanlar ile tartışılması, ele alınması ve Türk Dış Politikasında alınacak kararlara ışık tutması amaçlanmaktadır.

Proje hakkında detaylı bilgiye;
<https://commonhorizon.kapadokya.edu.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Prof.Dr. Şafak OĞUZ

2019 yılında Doçentlik ve 2024 yılında Profesör unvanını alan Prof.Dr. Şafak OĞUZ, Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki (TSK) 23 yıllık hizmetinden sonra 2021 yılında emekli olmuştur. Görevi esnasında Birleşmiş Milletler (BM) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) bünyesinde de çalışan OĞUZ, Kitle İmha Silahları, Terörizm, Uluslararası Güvenlik, Uluslararası Örgütler ve Barış ve Çatışma Çalışmaları konularında çalışmalar yapmaktadır. Prof.Dr. Şafak OĞUZ, halen Kapadokya Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekan Vekili olarak görev yapmaktadır. İyi derecede İngilizce ve Almanca bilmektedir.

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 1993'de mezun oldu. Boğaziçi Üniversitesi'nde 1995'de Yüksek Lisans çalışmasını tamamlayan Erol, 2005 yılında Ankara Üniversitesi'nde yaptı. 2009'da "Uluslararası İlişkiler" alanında doçent ve 2014 yılında da Profesörlük unvanlarını aldı.

Uzmanlık alanları, "Jeopolitik", "Kriz Yönetimi", "Güvenlik", "Türk Dış Politikası" ve "Türk Dünyası" olan Prof. Erol'un, bu konularda çok sayıda bilimsel makalesi ve kitabı bulunmaktadır.

Avrasya Dosyası, Karadeniz Araştırmaları, Gazi Akademik Bakış, Bölgesel Araştırmalar Dergisi, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları dergileri editörlükleri ile TRT, Kanal A ve BBN Türk'te radyo-televizyon programları yapan, Türkiye'nin önde gelen dergi ve gazetelerinde köşe yazarlığı yapan-görüşleri yayımlanan Prof. Erol, bu çalışmalarından dolayı 2007'de Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı (TÜRKSAY) "Türk Dünyası Hizmet Ödülü", 2015'de Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) "Basın-Fikir Ödülü" başta olmak üzere çok sayıda ödüle layık görülmüştür.

Ufuk, Ankara ve Gazi Üniversitelerinde dersler veren Prof. Erol, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak akademik çalışmalarını devam ettirmektedir. Türkiye'nin önde gelen düşünce merkezlerinde (ASAM, SDE, GSAM, USGAM) uzman ve kurucu başkan olarak görevler üstlenen Prof. Erol, 2016'dan bu yana Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Kurucu Başkanı olarak bu alandaki faaliyetlerini devam ettirmektedir.